

“NÅGONS SKRÄP KAN BLI EN ANNANS SKATT”

– EN KVALITATIV STUDIE OM ÅTERVINNING
OCH ÅTERANVÄNDNING I FÖRSKOLAN

Grund
Pedagogiskt arbete

Anna-Carin Bergkvist
Ulrika Jonasson

2018-FÖRSK-G138

HÖGSKOLAN I BORÅS

Program: Förskolläraryr utbildning

Svensk titel: "Någons skräp kan bli en annans skatt"

- En kvalitativ studie om återvinning och återanvändning i förskolan

Engelsk titel: "Someones trash can be someone else's treasure"

- A qualitative study on recycling and reuse in preschool

Utgivningsår: 2018

Författare: Anna-Carin Bergkvist, Ulrika Jonasson

Handledare: Regina Enedahl

Examinator: Marita Cronqvist

Nyckelord: Förskola, hållbar utveckling, återvinna och återanvända.

Sammanfattning

Inledning

Studien handlar om hur förskollärare arbetar med hållbar utveckling i den pedagogiska verksamheten i förskolan samt hur de belyser och förmedlar hållbar utveckling för barn.

Syfte

Syftet med studien är att undersöka förskollärares syn på hållbar utveckling utifrån den sociala, ekonomiska och ekologiska dimensionen samt hur de arbetar med hållbar utveckling, med fokus på återvinning och återanvändning, ur ett förskoleperspektiv.

Metod

I studien har vi valt att använda en kvalitativ metod, en semistrukturerad intervju, då den är mer öppen och inbjudande till att respondenten får resonera fram sina svar. Fem förskollärare från fem olika förskolor från två kommuner intervjuades på sina respektive arbetsplatser.

Resultat

Resultatet av studien visar att de intervjuade förskollärarna arbetar medvetet med hållbar utveckling i den pedagogiska verksamheten på förskolan. I vilken utsträckning förskollärarna arbetar med hållbar utveckling såg olika ut på olika förskolor. I resultatet kom det tydligt fram att material återvinns och återanvänds. De flesta förskollärarna visar på att materialet är tillgängligt för barn.

*“The world has enough for everyone's need
But not for everyone's greed.”*

Mahatma Gandhi

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

INLEDNING	1
SYFTE	3
Frågeställning	3
BAKGRUND OCH TIDIGARE FORSKNING	3
Hållbar utveckling	3
Hållbar utveckling i förskolan	4
Återanvändning och återvinning i förskolan.....	5
TEORETISK BAKGRUND	7
Sociokulturell teori	7
Pragmatismen	7
METOD	8
Kvalitativ metod	8
Urval	8
Semistrukturerad intervju.....	8
Genomförande	9
Forskningsetik	10
Studiens trovärdighet	10
Analys och bearbetning	10
RESULTAT	11
Förskollärares syn på hållbar utveckling	11
Den sociala dimensionen	11
Den ekonomiska dimensionen.....	12
Den ekologiska dimensionen	13
Förskollärares arbete med hållbar utveckling	13
De rätta begreppen	15

DISKUSSION	16
Resultatdiskussion	16
Metoddiskussion	20
Didaktiska konsekvenser	21
Vidare forskning	21

INLEDNING

Hur mår vår planet? En del säger att den har feber. Klimatförändringar så som jordens temperaturökning, smältande glaciärer och plastpåsar som flyter runt i våra hav (www.wwf.se) är exempel på dess sjukdomssymtom. Hållbar utveckling är ett omfattande ämne som alla har en relation till. Hur vi i Sverige behandlar vår miljö och natur får konsekvenser för andra i världen och tvärtom. I Sverige sägs det att samhället överkonsumerar som om jordens resurser finns på drygt fyra planeter (www.wwf.se).

Ekologiska fotavtryck¹ är måttet på mängden av jordens resurser som människan förbrukar. Naturen förser oss med resurser, till exempel luften som människor använder i varje andetag och rent vatten i kranen som tas för givet, är lånade resurser. Ett tänkvärt uttryck är att vi inte ärvt jorden av våra föräldrar utan att vi lånar den av våra barn (www.wwf.se). Men hur hanterar människor detta egentligen? Välbefinnande för alla människor nu och i framtiden är hållbar utveckling. Att bidra till välmående, kultur, människor, miljö och ekonomi är en livskvalitet som samhället behöver som utgångspunkt för alla. Vi människor har endast en planet att samsas om, belyser Hägglund och Samuelsson (2009, ss. 49-63) och det är därför brådskande att agera genom kreativa lösningar för att radikalt minska konsumtionen. Enligt *Läroplan för förskolan* (Lpfö 98 rev. 2016, ss. 7-11) är det av vikt att förskolan ger barn insikt om hållbar utveckling, eftersom det berör deras framtid. Förskolan ska synliggöra de demokratiska grunderna, till exempel att ha respekt för allt levande och omsorg om sin närmiljö, samt vikten av en global hållbar utveckling. Förskollärare på förskolan har ett ansvar i barnens livslånga lärande genom att ge dem insikt i deras betydelse för en friskare värld. Det slängs mycket i förskolorna, till exempel förpackningar från kök och material i verksamheten som istället kan användas av barn i skapande aktiviteter. Mycket av förskolans material går att återanvända och återvinna. Vi vill i vår studie belysa att när förskollärare väljer förbrukningsmaterial bör inte återanvändningsmaterial och naturmaterial underskattas. Skapande situationer behöver inte alltid vara tillrättalagda. Enligt Lpfö 98 (rev. 2016, s.7) ska barn ges tillfällen att utforska olika material i olika situationer. Att återanvända material i nya användningsområden är en resurs som kopplas till läroplanen.

Enligt en studie om barns reflektioner om hållbar utveckling, upptäckte Kahrیمان-Oztürk, Olgan och Guler (2012) att vissa ord var svåra för barn att förstå, vilket ger förskollärarna utmaning att bedriva en utbildning på barns nivå. Att använda ord som återanvända och att återvinna ger barn en förståelse i framtida upplevelser om miljön. Vi har själva ett stort intresse att ta ansvar för vår miljö, och det känns viktigt att undervisa om hållbar utveckling för barn på förskolan. Ärleman och Sandberg (2011, ss. 187-200) lyfter i sin studie vikten av en ökad förståelse för hållbar utveckling, och att pedagoger analysera metoderna de arbetar med i den pedagogiska verksamheten på förskolorna. Som blivande förskollärare med många års erfarenhet som barnskötare, vill vi verka för en förändring så att det blir bättre för miljön.

Hägglund och Samuelsson (2009, ss. 49-63) poängterar att utbildningens roll för hållbar utveckling diskuteras ofta av politiker och ansvariga för styrdokument i skolan. Författarna menar att detta har hänt sedan OECD publicerade Brundtlandrapporten². Det framkommer

---

¹ De ekologiska fotavtryck är ett mått på mängden resurser en människa förbrukar. Ju mer vi konsumerar och producerar destomer påverkas allt levande omkring oss (www.wwf.se)

² Brundtlandsrapporten heter egentligen Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future och är en rapport som skrevs av Världskommissionen för miljö och utveckling på uppdrag av FN 1987. Kommissionen leddes av Norges dåvarande statsminister Gro Harlem Brundtland, därav namnet (www.un-documents.net)

även i artikeln av Hägglund att förvånansvärt lite uppmärksamhet gavs på förskolans utbildning om hållbar utveckling. Ärleman Sandberg (2011, ss. 187-200) lyfter att pedagogers metoder för att analysera hållbar utveckling på förskolan ökar förståelsen om hållbar utveckling för barn.

SYFTE

Syftet med studien är att undersöka förskollärares syn på hållbar utveckling utifrån den sociala, ekonomiska och ekologiska dimensionen samt hur de arbetar med hållbar utveckling, med fokus på återvinning och återanvändning, ur ett förskoleperspektiv.

Frågeställning

Hur arbetar förskollärare med begreppen inom hållbar utveckling?

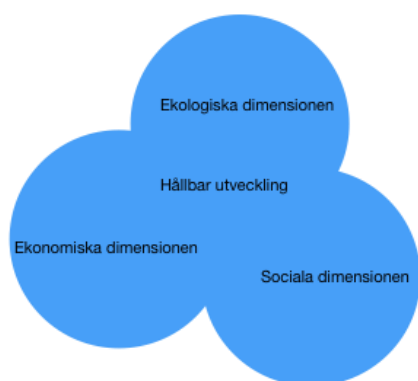
Hur arbetar förskollärare med hållbar utveckling med fokus på återvinning och återanvändning till barn i förskolan?

BAKGRUND OCH TIDIGARE FORSKNING

I detta kapitel redogörs, granskas och refereras till litteratur, tidigare forskning som artiklar och avhandlingar som är relevant för studien. Avsnitten delas in i innebörden av hållbar utveckling, hållbar utveckling i förskolan, och vad det innebär att återanvända och återvinna i förskolan.

Hållbar utveckling

Hållbar utveckling består av tre *dimensioner*, social, ekonomisk och ekologisk, se figur 1. I den sociala dimensionen beskrivs det att människor är beroende av varandra och även att människor påverkas av varandra, det är innebörden i den sociala dimensionen. Det innefattar även en strävan för att ta ett gemensamt globalt ansvar för en hållbar utveckling (SOU 2004:104). Den ekonomiska dimensionen menar att vi ska vara rädda om och förvalta jordens resurser, både när det gäller de mänskliga och de materiella resurserna samt att arbeta för en ekonomisk utveckling. Detta är en förutsättning för att ett land ska utvecklas (SOU 2004:104). Den ekologiska dimensionen syftar till att alla ska förvalta de mänskliga och materiella resurserna sparsamt under en längre tid. Detta kan beskrivas som landets syn på ekosystemet.

Figur 1 Figuren är en tolkning av de tre dimensionerna som formar grunden till hållbar utveckling (egen illustration).

De olika dimensionerna kan göra hållbar utveckling till ett komplext begrepp. Utifrån studien av Borg, Gericke, Höglund och Bergman (2013) visar resultatet att det kan vara svårt att få ett övergripande perspektiv med de tre dimensionerna. Dimensionerna i hållbar utveckling stöttas av varandra och de kan separeras, men på lång sikt är de beroende av varandra. Hedefalk (2014, s.16) lyfter i sin avhandling att dimensionerna behöver balanseras så att ekonomiskt

välståndande balanseras med respekt för miljö och social rättvisa, vilket inte alltid är genomförbart, utan att någon eller något får kompromissas med. Begreppet hållbar utveckling fick stor uppmärksamhet 1987 genom Brundtlandkommissionen, begreppet om att utveckla landets förutsättningar utan att äventyra kommande generationers behov, lyfts i SOU (2004:104). SOU menar också att ett gemensamt ansvar och solidaritet mellan människor i världen, människors ansvar för ett rättvist samhälle och en hållbar värld, borde vara i allas intresse.

Politiska frågor som berör resursutnyttjande, rättvisa och jämlikhet är faktorer för bildning om hållbar utveckling. Att hushålla med jordens resurser för att de ska räcka till nuvarande och kommande generationer är hållbar utveckling, enligt Brundtlandskommissionen (WCED 1987).

Hållbar utveckling i förskolan

Björklund (2014, ss. 26-28) lyfter hur pedagogers förhållningssätt och olika tillvägagångssätt används för att förmedla lärande om förståelsen för natur och miljö samt människans påverkan på dessa. Björklund menar även att ett demokratiskt lärande där barn får tillfälle att uttrycka och reflektera över sina upplevelser om hållbar utveckling kan ge barn mer förståelse för natur och miljö. Jensen (2012, s. 146) berättar att en medvetet utformad miljö och en pedagogik som utmanar barn i sitt lärande, med utrymme för barn att dela med sig av upplevelser och erfarenheter kan öka barns förståelse för hållbar utveckling.

Diskussioner om hur utbildning i hållbar utveckling kan bli bättre och säkerställa att kommande generationer får goda förutsättningar för att bevara miljön, är ett sätt att hjälpa till med arbetet för hållbar utveckling. Enligt Lpfö 98 (rev. 2016, s. 11) ska förskolan belysa vikten av ett miljöarbete där pedagoger har ett ansvar att delge barn kunskaper om hållbar utveckling. Hållbar utveckling i förskolan handlar om att belysa och delge barn medvetande om hur vi påverkar jorden för de kommande generationerna (SOU 2004:104). I Lpfö98 (rev. 2016, s.10) framhålls att pedagoger ska sträva efter att barn ska utveckla en nyfikenhet samt förmåga att se sitt samband mellan sig själv och omvärlden. Att värna om miljön, utveckla barns intresse för hållbar utveckling och ge barn insikt hur de kan påverka vår miljö, är en strävan för pedagoger i förskolan. Det är av betydelse att pedagoger ger rätt begrepp inom hållbar utveckling till barn för deras livslånga lärande och inse sin betydelse som världsmedborgare.

Ett demokratiskt förhållningssätt i förskolan är en självklarhet. Aktiviteter som stimulerar samt att barn får upplevelser, genom lärande och erfarenheter, ger barn en trygghet (Lpfö 98 rev. 2016). När närmiljön är bra, kan förskollärare då luta sig tillbaka och känna sig nöjda? Hedefalk (2014, s. 10) menar att i ett demokratiskt samhälle behöver förskollärares verksamhet genomsyras av en medvetenhet om hållbar utveckling som ger en process av att ta egna beslut. Att fortsätta med det lilla vi människor gör, till exempel att återvinna, är av vikt, för då görs iallafall något. Hedefalk (2014 se Lundegård och Wickman 2007) menar att undervisningen om hållbar utveckling måste gå djupare för att hantera symtomen och öka förståelsen för miljöproblemen om hållbar utveckling. För att barn ska ta till sig kunskap om hållbar utveckling behövs en undervisning i förskolan, som är problematiserande och inbjuder till diskussioner. Om barn städar upp i naturen utan en problematiserande diskussion, är det inte självklart att barn tagit till sig ett lärande. Hedefalk (2014, s. 11) menar att en lärande situation där barn får problematisera om hur naturen förorenats och att de kan hitta lösningar genom andra alternativ.

Barns första möte med miljöutbildning upplevs infinna sig på förskolan, där pedagoger ska bedriva en verksamhet som stimulerar samt utmanar barn i deras utveckling och lärande (Lpfö 98 rev. 2016, s. 11). Detta vill vi sammanfatta med att i Lpfö 98 (rev. 2016, s.10) betonas vikten av att pedagoger ska sträva efter att barn utvecklar ett intresse för vår miljö och hur vi människor kan påverka den. Förskolans planerade verksamhet för hållbar utveckling är av stor vikt för barn i det livslånga lärandet. Skolverket (2012) redogör för att det behövs ett energiskt arbete på lång sikt för en hållbar utveckling, för att på så sätt minskar skadorna i vår miljö. Skolverket (2012) ger även rekommendationer om hur förskolan kan arbeta med hållbar utveckling. Utbildningsdepartementet (2010:15) belyser att begreppet lärande om hållbar utveckling innehåller olika principer som livsstilsfrågor, ett fredligt samhälle och omsorg om miljön. Detta är av betydelse för förskolan, då behovet finns att se utanför människans egna lilla plats på jorden. Intresset för hur allas konsumtion här i Sverige påverkar befolkningen på andra ställen på vår jord, är just nu ett aktuellt ämne.

Återanvändning och återvinning i förskolan

I den svenska studien av Ärlemalm och Sandberg, publicerad 2011, intervjuades 32 verksamma pedagoger i förskolan där syftet med studien var att få en ökad förståelse för hållbar utveckling, samt att analysera pedagogiska metoder på förskolan. Ärlemalm och Sandberg (2011, ss. 187-200) berättar om hur medvetenheten om miljön påverkar och hjälper miljön. I studien framkom det att hållbar utveckling ska ses som en helhet, samt att ge människor en större förståelse för hållbar utveckling.

Den amerikanska studien som publicerades 2008 om materialåteranvändning av professorerna White och Townsend (2008) beskrivs ett samarbete med den lokala återvinningsstationen, där barn får komma till stationen och utforska olika återvinningsmaterial. Studien visar att material inte behöver kosta pengar utan att det kan vara en fördel ekonomiskt och en vinst för miljön att återvinna och återanvända. På så vis blir det ekonomiskt bättre och kreativitet uppmuntras vid sådana initiativ. Förskolan har en viktig uppgift att uppmuntra, diskutera med och ge barn en förståelse för vikten av att värna om närmiljön samt om den globala miljön (Lpfö 98 rev. 2016, s. 7).

Professorerna Norðdahl och Einarsdóttir publicerade 2015 en studie på Island, där observationer av barn och pedagoger genomfördes, i syfte med att undersöka hur medvetenheten kan ökas och vad barn vill leka utomhus. Norðdahl och Einarsdóttir(2014) beskriver att de kom fram till i sin studie, att barn hellre väljer naturliga lekmiljöer än tillrättalagda lekmiljöer. I likhet med den isländska studien, vill vi i vår studie undersöka att när förskollärare väljer förbrukningsmaterial, kanske återanvändningsmaterial och naturmaterial kan användas istället, allt behöver inte vara tillrättalagt i skapande situationer. Björklund (2014, s. 26) menar att en förändring i lärandet måste ske för att vårt nuvarande konsumtionssamhälle ska tänka om och istället tänka på hållbar utveckling, detta resonemang lyfts även i studien av Norðdahl och Einarsdóttir (2015).

Ärlemalm och Sandberg (2011, ss. 187-200) beskriver att barn blir medvetna och visar respekt för naturen om de får uppleva utomhuslek och vistelse i skogen. Tilläggas kan att Lpfö98 (rev. 2016, s. 7) lyfter att förskolan har en viktig roll i barns utbildning om uppdraget att visa respekt för vår miljö och natur. Ärlemalm och Sandberg (2011, ss. 187-200) menar även att uppmuntra till att återanvända material, så kallat skräp, på förskolan och diskutera det med barn, gör barn insiktsfulla och förnuftiga.

I studien från Ankara av Kahrıman-Ozturk, Olgan och Guler publicerad 2012, intervjuades 36 barn från fyra olika förskolor för att ta reda på barns tankar och idéer om hållbar utveckling. Utifrån barns svar på intervjufrågorna om de tre dimensionerna i hållbar utveckling, med innehållet minska, återanvända, respektera, reflektera, ompröva och omfördela, konstaterade Kahrıman-Ozturk, Olgan och Guler (2012) att barn endast tagit till sig vissa ord. Som återanvända, respektera, minska och återvinning, men att reflektera, ompröva och omfördela var ord som de inte tog till sig eller eventuell inte förstod. Studien visar att läroplanen behöver göras bredare och förbättras, för att barn ska få en bättre attityd och förståelse gentemot miljön. På så vis kanske det inte räcker att endast låta barnen praktisera återbruk i verksamheten utan att benämna de rätta begreppen är av betydelse för barns lärande, lyfter Hedefalk (2014, s.12).

TEORETISK BAKGRUND

I kommande avsnitt presenteras relevanta teorier som knyter an till vår studie. Sociokulturell teori av Lev Vygotskij och pragmatismens förespråkare John Dewey, har båda det sociala samspillet som grund för barns lärande. Läroplanen för förskolan vilar på Vygotskijs lärande för barn (Partanen (2007) och Deweys teori stärker sättet att lära ut hållbar utveckling, då Dewey för talan för skolans roll i ett demokratiskt samhälle. Detta har en betydande roll som satte sina spår när den svenska grundskolan 1962 etablerades i demokratisk anda (Burman 2014, s. 23). Vygotskij (2014) belyser för att ta till sig ny kunskap behövs ett samspel mellan barn och vuxen. Vi ser likheter med Dewey där barns sinnen stimuleras i ett samspel med andra (Säljö, 2010) Användning av teorier kan hjälpa till att få upplevelser och händelser förklarade för sig, vilket tolkas som att teorier kan ge kunskap om hur människor kan agera i olika situationer (Hwang, Nilsson 2011, s. 35).

Sociokulturell teori

Vygotskijs teori bygger på samspel tillsammans och i ett sammanhang där interaktion har betydelse för lärandet (Säljö 2010, ss. 65-67). Vygotskijs teori kring det sociala samspillet samt den proximala utvecklingszonen är begrepp från det sociokulturella perspektivet, som kopplas till syftet i studien. Proximala utvecklingszonen bygger på att en vuxen, eller ett annat barn med mer erfarenhet och mer kunskap än barnet, samspelar i aktiviteter. Detta leder till att barnet får nya erfarenheter att bygga vidare på, kompletterat med erfarenheter som barnet redan har erfarit (Vygotskij 2014). Förskollärare ska planera verksamheten utefter barns tidigare lärodomar, detta för att utmana barn i att utveckla nya kunskaper. Genom samspel mellan vuxna och barn, där erfarenheter delas och där barn blir bekräftade för sin kunskap, leder till att barn tryggt kan ta till sig ny kunskap (Vygotskij 2014). Den kreativa människans aktiviteter gör hen till en varelse som är framtidsinriktad, som bygger en framtid och samtidigt gör nutiden föränderlig (Vygotskij 2014). I en studie som Vygotskij(2014) genomförde, är slutsatsen att människan lär genom att samspela och imitera med varandra, det vill säga det sociokulturella perspektivet, och den proximala utvecklingszonen.

Pragmatismen

Dewey borde, enligt Burman (2014,s. 13) anses vara den mest inflytelserika pedagogiska tänkaren detta sekel och hans filosofi inom pedagogiken har varit väsentlig. Dewey själv benämner filosofin som *“den allmänna teorin om bildning”* (Dewey 1999, s. 382). Pragmatismen bygger på att barns lärande sker när barn är i ett socialt sammanhang och även att barns sinnen stimuleras, vilket är en viktig faktor för att ett lärande ska ske (Säljö, 2010). Likt den sociokulturella teorin som även menar att aktiviteter som pedagoger skapar har som utgångspunkt i barns behov och vad barn intresserar sig för på förskolan. *“Learning by doing”* är ett uttryck från progressiva pedagogiken som Dewey blev portalfigur för (Burman 2014, s. 21). Dewey förespråkade disciplin som ett konstruktivt och positivt sätt, där han poängterar, att disciplin och frihet inte behöver vara motsatser, utan stödjer och behöver varandra (Burman 2014, s. 31). Burman lyfter även att Dewey menar, att i tanken behöver människan disciplin och att människan enligt Dewey behöver i hög grad fundera på vad som görs, vad som sker eller har skett, med andra ord fundera över sina erfarenheter (Burman 2014, s. 36). Mottot *“Learning by doing”*, menar Burman (2014, s.36) borde uttryckas *“learning by reflective experience”*, ett högst angeläget uttryck i nutid som lyfter att vi människor lär genom upplevelser, erfarenheter och att vi bör reflektera över dessa. *“Den reflekterade erfarenheten,”* sammanfattar Burman (2014, s. 36) det engelska uttrycket.

METOD

I avsnittet nedan presenteras vilken metod och urvalsgrupp som använts i vår studie samt hur arbetet genomförts. Det kommer att framgå vilka forskningsetiska krav som är relevanta och en analys av det insamlade materialet.

Kvalitativ metod

Det finns två huvudsakliga sätt att förhålla sig till, kvalitativ och kvantitativ metod. Vi har valt att använda oss av den kvalitativa metoden. Bryman (2015, ss. 40-41) lyfter att den kvalitativa metoden åskådliggör personliga erfarenheter från forskolläraren. Bryman fortsätter med att den kvalitativa metoden lägger oftast sin vikt på vad som sägs och inte på mätbart material. I likhet med Bryman, redogör Thurén (2007, ss. 94-103) att den hermeneutiska vetenskapsteorin som är kvalitativ, kan med fördel användas i en studie med människor och människors förhållningssätt. Hermeneutiken handlar även om hur han eller hon tänker, känner eller upplever något annorlunda än jag själv (Thurén, 2007, ss. 94-103). På så vis blir metoden och teorin relevant i studien, då vi vill undersöka Hur arbetar förskollärare med begreppen inom hållbar utveckling? Hur arbetar förskollärare med hållbar utveckling med fokus på återvinning och återanvändning till barn i förskolan? Studien syftar till att undersöka förskollärares syn på hållbar utveckling utifrån den sociala, ekonomiska och ekologiska dimensionen samt hur de arbetar med hållbar utveckling, med fokus på återvinning och återanvändning, ur ett förskoleperspektiv.

För att få fram vad enskilda individer uppfattar och upplever, kan intervjun vara rätt metod, lyfter Khilström (2014, ss. 47-49). Tankar och åsikter från respondenterna kan bli en utmaning att förvalta och att analysera utifrån det insamlade materialet för att få till något betydelsefullt, belyser Fejes och Thornberg (2015, ss. 33-38).

Urval

Vi har i syftet valt att fokusera på förskollärare i studien då det tydligt står i förskolans styrdokument Lpfö 98 (2016) att det är förskollärares ansvar att arbetet i barngruppen genomförs. Vi har valt att intervjua fem förskollärare på fem olika förskolor, med olika pedagogiska inriktningar samt att verksamheten pågått olika många år. Tanken var att även få intervjua förskollärare i varierande ålder och med olika lång erfarenhet i verksamheten, för att se om det blir varierande svar utifrån erfarenhet. Vi kontaktade förskolorna som själva valde ut sin respondent. Vi valde två kommuner för att få en bredare information om hållbar utveckling, då vi vet att en kommun har ett aktivt arbete med återanvändning i förskolan, genom ett återanvändningscenter.

Semistrukturerad intervju

Syftet med studien är att undersöka förskollärares syn på hållbar utveckling utifrån den sociala, ekonomiska och ekologiska dimensionen samt hur de arbetar med hållbar utveckling, med fokus på återvinning och återanvändning, ur ett förskoleperspektiv. Därför menar vi att semistrukturerad intervju är den metod som ger hög reliabilitet i studien. Genom att utforma intervjufrågor på ett semistrukturerat sätt, ges respondenten möjlighet till att själv utveckla sitt svar och att inte var låst vid eventuella svarsalternativ, eftersom det är just respondentens egna ord som är anledningen till att hålla en intervju. Det ger även utrymme för personen som håller i intervjun, att lättare föra samtalet vidare, utifrån respondentens svar (Bryman, 2015, ss. 40-41). I intervjuerna valde vi att delta båda två, då en ställde frågorna och en antecknade samt stöttade i kompletterande följdfrågor. Vi spelade in intervjuerna, för att få tillgång att gå tillbaka och bearbeta materialet, så ingen viktig information förbisågs. Thurén (2007, s. 26) framhåller vikten av att vara noggrann och att lämna sina egna värderingar och förutfattade

meningar åt sidan, för att få studien trovärdig. Intervju valdes som metod för att syftet med studien är att undersöka förskollärares syn på hållbar utveckling utifrån den sociala, ekonomiska och ekologiska dimensionen samt hur de arbetar med hållbar utveckling, med fokus på återvinning och återanvändning, ur ett förskoleperspektiv.

En intervju som är kvalitativ är enligt Kihlström (2007, ss. 48-49) en samtalsliknande form, genom att ha ett bestämt fokus och tema skiljer intervjun sig från ett samtal i vardagen. Dessutom menar Bjereld, Demker & Hinnfors (2009) att det är viktigt att välja rätt metod för att få hög validitet i sin studie. Kihlström (2014, ss. 49-50) lyfter att intervjuer är en metod som med fördel kan användas där undersökningens syfte är att människors egna åsikter ska komma fram. Intervjuaren bör ha rannsakat sin egen åsikt och egna erfarenheter i ämnet. Vi har i intervjuerna lagt våra egna värderingar åt sidan för att få respondentens reaktioner och uppfattning om hållbar utveckling. Enligt Kihlström (2014, s. 49) är det av vikt att egna uppfattningar och ledande frågor sällas bort. Här har vi noggrant sållat bort frågor som var irrelevanta till studien. En tydlig ledare vid en intervju är viktigt för att syftet i studien inte ska spåra ut, därav valde vi att en intervjuade och en antecknade under intervjun, samt att låta respondenten få möjlighet att svara utifrån sina erfarenheter (Kihlström 2014, ss. 49-50). Dalen (2015, s. 35) menar att vid intervjufrågor med ett relaterat innehåll till studien är av vikt. Vi upplever att våra frågor är relevanta för studien och att det är ett intressant flöde i frågorna. För att hålla sig till sin plan är intervjufrågor lämplig att framställa, de hjälper forskaren att få ordning på hur och när frågorna ska komma för att få ett flöde på intervjun, detta lyfts av Dalen (2015, s. 35). Det är av vikt i intervjun att ha en formulering på frågeställningen som gör det klart att det är respondentens erfarenheter om ämnet som kommer fram i svaren, poängterar Davidsson (2014, s. 71). Här har vi i intervjuerna noggrant påpekat för respondenterna, att det finns inget rätt eller fel, utan bara respondenternas egna erfarenheter som vi vill ta del av.

Genomförande

I studien har vi använt oss av semistrukturerade intervjuer, där vi båda var delaktiga. Intervjufrågor (se bilaga 2) arbetades gemensamt fram, utifrån syfte och frågeställningar i studien. Vi beslutade att en av oss intervjuade och en förde anteckningar under intervjun. En Ipad används under intervjuerna för att spela in samtalen, detta för att kunna gå tillbaka och bearbeta materialet som framkommit under intervjuerna (Kihlström 2014). Vi tog kontakt med respondenterna via telefon, i överensstämmelse med respondenterna mailade vi missivbrev (se bilaga 1) och intervjufrågor. Detta för att respondenterna i lugn och ro skulle få möjlighet att förbereda sig inför intervjun. Utifrån deras önskemål besökte vi respektive förskola för att genomföra intervjun med förskolläraren. Vid varje intervjutillfälle satt vi i ett avskilt rum på förskolorna, intervjuerna tog mellan 35-45 minuter. Under intervjun hade vi med oss kort, om de tre dimensionerna inom hållbar utveckling (se bilaga 3). Dessa kort användes för att förtydliga och hjälpa respondenterna om hållbar utveckling, som är ett komplext område. Korten om den sociala dimensionen innehåller mål utifrån Lpfö 98 (rev. 2016). Till korten om ekonomiska dimensionen och ekologiska dimensionen, har vi hämtat information från ett utarbetat material från världsnaturfondens handledningsmaterial för förskolan (www.wwf.se).

Forskningsetik

I samband med vår studie har vi förhållit oss till de forskningsetiska principerna, det är fyra etiska principer som är grundläggande och som lyfts Vetenskapsrådet (2011, s. 6). Missivbrev och intervjufrågor mejlades ut till respondenterna, i brevet informerades om syftet med intervjun och studien enligt *informationskravet*. Vi informerades även att deltagandet är frivilligt och att respondenterna har rätt att när som helst avbryta sin medverkan i intervjun, detta i överensstämmelse med *samtyckeskravets* rekommendationer. Vi informerades även i missivbrevet om respondenternas anonymitet, därmed uppfylls *konfidentialitetskravet*. För att uppfylla *nyttjandekravet* informerades även förskollärarna i missivbrevet att det insamlade materialet endast används i denna studie (Löfdahl, 2014, s. 37). Vårt val att intervjua vuxna innebär att när de deltar ses det som ett godkännande att delta i intervjun, allt enligt Vetenskapsrådets forskningsetiska principer, enligt Hermerèn (2011, s. 67). För att uppfylla informationskravet har vi i missivbrevet informerat respondenterna om syftet med studien. Samtyckeskravet delgav vi i missivbrevet genom att i texten meddela, att de när som helst kan avbryta utan att motivera varför. Konfidentialitetskravet uppfylldes genom att respondenterna fick fingerade namn, i form av siffror. I missivbrevet informerades vi respondenterna, att allt material från intervjuerna kommer att förstöras, när examensarbetet är godkänt.

Studiens trovärdighet

I studien har vi varit noggranna med att lämna egna värderingar och förutfattade meningar åt sidan, genom att noggrant förhålla oss till vad vi själva tycker och vad som är relevant för studien. Detta för att få en trovärdig studie (Thurén 2007, s. 26). Bjereld, Demker & Hinnfors (2009) menar att det är viktigt att välja rätt metod för att få hög validitet på sin studie. Vi vill undersöka förskollärares syn på hållbar utveckling utifrån den sociala, ekonomiska och ekologiska dimensionen samt hur de arbetar med hållbar utveckling, med fokus på återvinning och återanvändning, ur ett förskoleperspektiv, då menar vi att intervju är den metod som ger hög reliabilitet i vår studie. Det är viktigt att ställa rätt frågor med relevant innehåll i förhållande till syftet belyser Thurén (2007, s. 53). Validitet har vi säkrat genom att studiens syfte och frågeställningar är relevanta, samt att vi fått fram den kunskap vi anser behöva för att mäta studien (Karlsson 2014, s. 249). Kihlström (2014, ss. 47-49) lyfter även att det är viktigt att enskilda individens tankar och upplevelser kommer fram i intervjun. Thurén (2007, ss. 26-27) menar att studien saknar validitet om undersökningen är felaktigt gjord, därför har vi noggrant analyserat det insamlade materialet, för att få en hög validitet.

Analys och bearbetning

Slutligen har vi tillsammans transkriberat och noga gått igenom materialet från intervjuerna av förskollärarna. Back och Berterö (2015, s. 153) framställer den kvalitativa metoden som en cirkel där materialet analyserats flera gånger och på så sätt få fram nya tankar om materialet som studeras. De frågor där svaren inte kunde kopplas till studiens frågeställningar och syfte, togs bort. Svaren arbetades igenom ett flertal gånger, tills tydliga teman framkom. Genom att svaren sorterades utifrån sina innehåll kom relevanta teman fram. Slutligen sammanställdes ett resultat, i resultatet framkom rubriker i de teman vi delat in svaren i, som anpassades utifrån vårt syfte och frågeställningar i studien (Lantz 2013, s. 26).

RESULTAT

I det här kapitlet redovisas det sammanlagda resultatet av undersökningen. Resultatet är indelat i olika teman utifrån studiens syfte och frågeställningar.

I vår studie framkom det att de intervjuade förskollärarna anser att hållbar utveckling innefattar att återvinna, kompostera och vara rädd om naturen. Det framkom även att förskollärarna arbetar med värdegrunden, så som att vara en bra kompis och att vara rädda om miljön. Detta är något som förskollärarna lägger stor vikt vid i sin egen verksamhet. Nedan i texten hänvisas förskollärarna som respondenter R1, R2, R3, R4 och R5.

Förskollärares syn på hållbar utveckling

Samtliga förskollärare vi intervjuade, ansåg att hållbar utveckling är ett uppdrag som förskolan bör lägga stor vikt vid. Alla förskollärare hade någon sorts relation till hållbar utveckling, de ansåg att samspel med varandra och med naturen är en stor del i arbetet. Det alla förskollärarna återkom till var sitt eget engagemang och inställning. Någon förskollärare uttrycker sig "att det lilla som jag kan göra, det gör jag", detta belyses i följande citat:

"En väldigt bred fråga är hållbar utveckling för mig, det är många bitar som ska passa ihop. Ett samarbete för att gynna miljön, socialt och ekonomiskt, för att sedan få ihop det som ett pussel. Att tänka på material man köper in och återanvända material, så kallat skräp för att det ska gynna miljön. Att inte bara tänka ett år framåt, utan att tänka i ett långtidsperspektiv." (R4)

Ovanstående citat av R4 är en vinkel av betydelsen för förskolläraren vi intervjuade, och var genomgående för alla förskollärarna. Någon förskollärares förskola har arbetat ett steg längre, och deras profil är hållbar utveckling. Förskollärares sammanfattning av betydelsen av hållbar utveckling lyder:

"Vi har det som övergripande tema på förskolan, hållbar framtid och arbetslaget arbetar med betydelsen av hållbar utveckling, för alla, för mig och verksamheten och barn, där förhållningssättet till barnsynen är A och O."(R2)

R2 beskriver i citatet ovan, att arbetet med hållbar utveckling gör att barn får mer förståelse för varandra och en verksamhet där barn är delaktiga medför en större förståelse och större intresse för miljön. Barn får möjlighet att diskutera med varandra och med pedagogerna. De flesta förskollärarna tar även upp Lpfö 98 rev. 2016, där det står om uppdragen kring hållbar utveckling i förskolan.

Den sociala dimensionen

Det framgår av intervjuerna att förskollärarna lägger vikt vid den sociala dimensionen vilket många gånger påtalades av förskollärarna under intervjun. Innan vi tog fram korten (se bilaga 3) som symboliserar de tre dimensionerna kom samspel och förhållningssätt fram i intervjuerna. Att vara rädda om varandra, naturen och att vara en god världsmedborgare, framkom även i intervjun som viktiga bitar i verksamheten. I förskollärarnas svar framgår att vänskap med både människor, djur och natur är något som alla arbetar med på förskolan och de visade sig tydligt i förskollärarnas svar som följer:

”Om vi påverkar varandra negativt, speglar det sig i det stora samhället och naturen, hur vi är mot varandra och miljön. Barns inflytande hos oss är stort, till exempel när vi hittade en spindel och utgick ifrån den i temat och utforskade den.” (R3)

Samtliga förskollärare berättar att den sociala dimensionen är en stor del i verksamheten där förhållningssättet och samspel är betydelsefullt. I likhet med citatet ovan av R3 som nämner att vi människor påverkas av varandra och det speglar sig bland annat i naturen. Återkommande i intervjuerna är att förskollärarna tar vara på barns inflytande och intresse, det exemplifieras i citat nedan:

”Barns inflytande tar vi på största allvar, om man ska lära sig något, så är det bättre om man utgår från barns inflytande och intresse och därefter väljer vi projekt utifrån vad barnen visat intresse för, här och nu. Små barn lever här och nu och det är då man lyfter positiva och negativa situationer, vi berömmar och benämner för barnen. Vi har också bidrag från Skolverket att minska barngruppernas storlek, vilket uppfattas som att det är mycket bra för verksamheten, då man hinner se konflikter innan de uppstår.” (R4)

Några av förskollärarna berättar för att främja barns lärande och utveckling ska förskolan arbeta utefter barns intresse, här och nu. Någon förskollärare beskriver att om vi är medforskande pedagoger ökar barns intresse och barns förmåga att utforska. Några förskollärare nämner om ett statligt bidrag som deras förskolor får, där syftet är att minska antalet barn i barngrupperna genom att dela barn i mindre grupper. Förskollärarna berättar även att det minskar konflikter mellan barn och ljudnivån blir lägre.

Den ekonomiska dimensionen

När vi frågar förskollärarna om den ekonomiska dimensionen är återbruk en återkommande reflektion. Maten som serveras eller inte serveras, om det finns eget kök eller mottagningskök kom upp under intervjun med några av förskollärarna. Förskollärarna lyfter även vikten av att vara sparsam med material. En förskola har tillgång till en återanvändningscentral som gör att deras inköp blir färre, därför att förskolan lånar olika material från återanvändningscentralen till verksamheten. När barn utforskat materialet färdig lämnas det tillbaka till återanvändningscentralen då andra barn ska få möjlighet att också utforska materialet. Det framgår av citat nedan:

“Vi lånar saker, det jag har lånat ska de lämnas tillbaka för någon annan ska ha det efter oss. Här har sakerna sitt hem, de har ett värde. Det är först när barnet får materialet som det bestäms vad det blir, här gör barnen sina egna leksaker utefter sina tankar och idéer.” (R2)

R2 berättar i intervjun att de benämner ofta för barn att var rädda om materialet, oavsett om det är återanvänt material eller färdigt material, för att ge barn en förståelse för värdet på materialet/sakerna.

”Återanvänder material och föräldrar som tar med saker till förskolan, men med giftfri förskola i baktanke och deras bestämmelser, så avgörs det om vi kan ta emot materialet eller inte.” (R5)

I citatet ovan berättar R5 om fördelen med att föräldrarna är delaktiga och är en resurs till förskolan genom att ta med saker och material till verksamheten. Nackdelen beskriver R5 är att förskolan själv får kontrollera om materialet är giftfritt och om det kan användas i verksamheten. Någon förskollärare berättar att pedagogerna tillsammans med barn samlar naturmaterial exempelvis från naturen som de senare använder på förskolan.

Den ekologiska dimensionen

När den ekologiska aspekten av dimensionerna tas upp i intervjuerna berättar förskollärarna att gå med barn till återvinningsstationer eller att ha en egen liten återvinningsstation på förskolan är återkommande. Även här i den ekologiska dimensionen berättade någon förskollärare att deras förskola har tillgång till ett återanvändningscenter i kommunens regi, där de har möjlighet att låna material som barn använder i verksamheten. En annan förskollärare tar upp att de har försökt att arbeta fram någon liknande återanvändningscentral, men fick besked om avslag från kommunen att det inte var möjligt att genomföra ett sådant projekt i deras kommun. En annan förskollärare berättar att hen på eget initiativ åker runt till företag och frågar efter spillmaterial som kan användas på förskolan. Sammanfattningsvis är förskollärarna överens om att vi människor ska vara rädda om naturens resurser, då alla är medvetna om att den inte är oändlig, vilket citaten nedan belyser:

”Spara vatten och säga att vattnet kan ta slut är kanske lite svårt för små barn att förstå, men man kan alltid bryta ner information till barnens nivå, och man kan påminna om att inte slösa med det. Man kan tänka på att inte slösa med material är något vi kan arbeta mer med. Återanvändning jobbar vi en del med i vår ateljé, vi har mycket material som är återanvänt. Återvinning och naturmaterial i skapandeprocessen ser vi inga hinder med. Att åka runt till företag och be om spillbitar av till exempel golv eller tapeter till verksamheten tar tid men det är det värt.” (R1)

Här visar förskolläraren R1 en bild på ett exempel hur en bilbana kan skapas utav några bitar golvplankor. Några av förskollärarna berättar att de jobbar med ett material från ”Håll naturen ren”, där det finns färdigt material som till exempel tipspromenader, material till samtal med barn, om att barnen kan plockar upp skräp som andra har ”glömt” att lägga i soptunnan. Något som genomsyra intervju samtalen är att de flesta förskolorna använder en hel del spillmaterial, men vill ändå arbeta mer och återkommande är förslag om en gemensam kommunal återvinningscentral.

Förskollärares arbete med hållbar utveckling

Några av förskollärarna menar att arbetet med hållbar utveckling är ett levande och pågående projekt på förskolorna, och därför går det inte att blunda för någon av de tre dimensionerna inom hållbar utveckling. Förskollärarna berättar att de didaktiska frågorna som är Var, När, Hur och Varför är närvarande hela tiden i deras arbete med hållbar utveckling på förskolan. De didaktiska frågorna påtalar förskollärarna i intervjun ingår i förskolans uppdrag från Lpfö 98 rev. 2016. Någon förskola är väldigt medveten om plastens påverkan på både miljö och människors hälsa, därför är deras verksamhet näst intill plast fri. Här väljer vi att ha med citat från varje förskola, då deras svar är lika men innehåller spridda arbetssätt, citaten lyder:

“Vi har återvinning på förskolan, som metall, plast, papper, glas och sopsorterar i sophuset utanför. Vi tänker att man har en matvärd så kan vi också ha en återvinningsvärd.” (R1)

“Frågorna om miljöarbete för oss är vår verksamhet, det är vår vardag.” (R2)

“Vi jobbar med hållbar utveckling som projekt och har gjort det i 1,5 år och fortsätter.” (R3)

“Vi återvinner och återanvänder, det är på förskolan man får lära sig det här första och det är så viktigt för framtiden, skolan och livet. För har man inte sett det, de första 5-6 åren, är det svårare att börja sen.” (R4)

“Vi sparar förpackningar och annat material, det är fantasin som sätter gränser allt kan urskiljas struktureras och utvecklas i oändlighet just nu arbetar vi med petflaskor.” (R5)

I frågan om svårigheter med arbetet för hållbar utveckling är det återkommande att det är en ledningsfråga. Förskollärarna är noga med att påpeka att även om deras förskolechef är insatt och engagerad i arbetet, är det högre upp, på kommunal och politisk nivå som ger svårigheter att gå hela vägen i arbetet med hållbar utveckling. Till sist kan det vara pedagogers engagemang och intresse som sätter gränserna för arbetet med hållbar utveckling. Även här vill vi ha med citat från alla intervjuade förskollärarna, då de är av intresse i vår studie, följande citat lyder:

“Det finns inget som hindrar att jobba med hållbar utveckling.” (R1)

“Ett hinder är när vi har många vikarier och att sätta in i dem arbetet i vår verksamhet.” (R2)

“Det finns egentligen inga faktorer som hindrar arbetet med hållbar utveckling.” (R3)

“Den finansiella biten och att förskolan är kommunal, innebär mindre valfrihet. Ett hinder är isåfall den mänskliga, att man inte tänker på det och tänker man inte på det så är det ett hinder.” (R4)

“En ledningsfråga, men det får inte misstolkas, för förskolechefen har ju sina begränsningar. Ekonomin hindrar men jag ser inte så mycket problem med det, för vill man så kan man.” (R5)

Svaren är snarlika när det gäller möjligheter och svårigheter i arbetet med hållbar utveckling, detta framkom när vi analyserade svaren. Ledningens roll framkommer i resultatet och att pedagogernas inställning till hållbar utveckling är betydelsefull, som visas i följande citat:

“Det bidrar att ha en stöttande chef.” (R1)

“Vi har en återanvändningscentral där vi har möjlighet att hämta återanvänt material, materialet är genomgången och godkänt för förskolans verksamhet.” (R2)

”Fantasin bidrar och det finns inga gränser, föräldrar hjälper till på en “fixarkväll” och bidrar även med material.” (R3)

“Pedagogers inställning och vi har tillgång till köket.” (R4)

“Att vår chef är stöttande och det har jag men det är från högre nivå som kommunen och där styr budgeten.” (R5)

Sammantaget framkommer att alla de intervjuade förskollärarna arbetar medvetet med hållbar utveckling i den vardagliga verksamheten, men i olika utsträckning och i olika former. Detta kan bero på olika saker som till exempel, förskollärarnas engagemang, fantasi och tillgången till material. Samtliga förskollärarna ser arbetet med hållbar utveckling som positivt och ser inga direkt svårigheter i verksamheten, då det beror på intresse och engagemang från pedagogerna. Däremot kan det vara en svårighet på högre nivå, som kommunalt och politiskt, och det upplever förskollärarna att de inte kan påverka. Avslutningsvis upplevs arbetet med hållbar utveckling som en viktig del i den pedagogiska verksamheten på förskolan. Enligt de intervjuade förskollärarna främjar det barns lärande och utvecklar en kompetens i ämnet om hållbar utveckling, redan under de första levnadsåren.

De rätta begreppen

Detta är ett ämne som fler av förskollärarna tänker efter en stund, då vi nämner de olika begreppen. De flesta förskollärarna säger att de inte tänkt på hur viktigt det är att använda sig av de rätta begreppen, såsom återanvända, återvinna och hållbar utveckling. Förskollärarna berättar att de inte tänkt på att belysa för barnen om hur vår konsumtion kan påverka andra människor, på andra platser på vår jord. De intervjuade förskollärarna menar att hållbar utveckling är av vikt, för en hållbar framtid och deras arbete med barn om hållbar utveckling är något som är betydelsefullt i verksamheten. Några av förskolorna arbetar med projektet håll naturen ren, där det finns material att använda i olika aktiviteter med barn. De intervjuade förskollärarna berättar även att de fick sig en tankeställare under intervjun, när det gäller att benämna de rätta begreppen för barn inom hållbar utveckling. En del av de intervjuade förskollärarna hade hört talas om uttrycket ekologiska fotavtryck, men att dess innebörd uppfattades olika. Det var någon av förskollärarna som inte hade hört talas om uttrycket. Ordet ekologiska fotavtryck, är inget som förskollärarna använder sig av i sin verksamhet som det ser ut idag, men en tanke väcktes att eventuellt tänka på att använda uttrycket i framtiden.

DISKUSSION

I detta avsnitt diskuteras resultat från studien i relation till bakgrund, teorier och tidigare forskning som använts i studien och vidare forskning utifrån studiens syfte.

Resultatdiskussion

Syftet är att undersöka förskollärares syn på hållbar utveckling utifrån den sociala, ekonomiska och ekologiska dimensionen samt hur de arbetar med hållbar utveckling, med fokus på återvinning och återanvändning, ur ett förskoleperspektiv. I resultatdiskussionen har vi syftet och frågeställningarna i relation till studien där vi undersöker, Hur arbetar förskollärare med begreppen inom hållbar utveckling? och Hur arbetar förskollärare med hållbar utveckling med fokus på återvinning och återanvändning till barn i förskolan? Resultatet visar att förskollärare lägger stor vikt vid arbetet med hållbar utveckling på förskolan. Vi redovisar diskussionen i studien genom att använda resultatets rubriker, vars teman framkom under analysen där vi utgick från syfte och frågeställningar.

Förskollärares syn på hållbar utveckling

Vygotskij (2014) menar att samspelet mellan vuxen och barn har betydelse för lärandet, detta framkom i intervjun och var väsentligt för förskollärarna. Förskollärarna i vår studie är överens om betydelsen i uppdraget att hållbar utveckling är ett betydelsefullt ämne, där samspel med varandra och med naturen är en viktig del i förskolan. Detta i likhet med Ärlemalm och Sandberg (2011, ss. 187-200) som i sin studie redogör för att upplevelser i naturen ökar barns medvetenhet, och respekt till naturen. Även i Lpfö98 (rev. 2016, s. 7) beskrivs förskolans uppdrag, att visa respekt för vår miljö och natur. Vi ser tydligt att förskollärarna är överens om att hållbar utveckling är ett komplext ämne, som ett pussel, där bitarna är utifrån ett socialt, ekonomiskt och ekologiskt förhållningssätt. Utifrån studien av Borg, Gericke, Höglund och Bergman (2013) visar resultatet att det kan vara svårt att få ett övergripande perspektiv med de tre dimensionerna. Dimensionerna i hållbar utveckling stötts av varandra och de kan separeras, men på lång sikt är de beroende av varandra. Utgångspunkt från början var att fokusera på den ekologiska dimensionen och den ekonomiska dimensionen i hållbar utveckling, men det framkom med säkerhet i intervjuerna med förskollärarna, att den sociala dimensionen var en stor del i förskolans verksamhet

Den sociala dimensionen

Hedefalk (2014, s.16) menar att respekt för miljö och social rättvisa behöver balanseras mot ekonomiskt välmående, där det handlar om att ta beslut och vara medveten om att min handling kan påverka någon annan. Detta förklaras av de intervjuade förskollärarna då vi ser i resultatet att förskollärarna menar att det är av vikt, att vara rädda om varandra och respektera naturen. Förskollärarna redogör även att arbetet med barns inflytande genomsyrar den pedagogiska verksamheten, genom att barnen får komma till tals och där pedagogerna är lyhörda för barns intressen. Detta i förhållande till Dewey som är förespråkare för demokrati i skolan, han menar att vi människor behöver se över vad vi människor gör, hur vi gör det och därefter reflektera över våra erfarenheter (Burman 2014, s. 39). Några av förskollärarna nämner att deras förskola har sökt bidrag för att minska barngrupperna. Pedagogerna blir då mer närvarande i barngruppen och kan hindra konflikter i tid mellan barnen, samt se vad barnen visar intresse för så att barn kan ges inflytande och därmed formas en demokratisk verksamhet. Pedagoger som är med här och nu anser förskollärarna vara av stor vikt i verksamheten för hållbar utveckling, då förskollärarna ofta återkommer till den sociala

dimensionen. Även Ärleman och Sandberg (2011, ss. 187-200) påpekar att medvetenheten och förståelse om att se hållbar utveckling som en helhet för alla. Detta resonemang i likhet med Dewey (2004) som redogör för att utbildning och undervisning bör utformas utifrån barns behov och intressen, vilket gör det betydelsefullt att förskollärarnas förhållningsätt är demokratiskt och hållbart.

Den ekonomiska dimensionen

Vygotskij (2014) menar att det barn får erfara det bär barn med sig i en föränderlig framtid. I intervjuerna med förskollärarna om hållbar utveckling, ser vi tydligt att förskollärarna menar att barns erfarenheter är viktiga.

Det var uppenbart att samtliga förskollärare har ett tankesätt om att återanvända material från förskolans verksamhet, från föräldrar och från lokala företag. Det visar sig i artikeln av White och Townsend (2008) där professorerna kom fram till att återvinna och återanvända är en fördel för miljön och för ekonomin. SOU (2004:104) redogör för vikten av att förvalta jordens resurser, både mänskliga och materiella, som leder till ett bra förhållningsätt till hållbar utveckling. Någon förskollärare berättar att i kommunen finns en återanvändningscentral där förskolan kan låna material till sin verksamhet. När det gäller förskolans förbrukning av material, påtalar förskollärarna att det är av betydelse att ta till vara på resurser som är gratis, att materialet har ett hem, ett värde och vara varsamma med materialet. Vid dessa initiativ ökar kreativiteten och ekonomin påverkas positivt. Björklund (2014, s. 26) påtalar att människan bör tänka på hur vi konsumerar och istället lägga fokus på hållbar utveckling. Det framkommer i intervjun med förskollärarna att det är av vikt för kommunens ekonomi, hur maten serveras på förskolan. En egen kock som är medveten om mängden mat som går åt eller behöver slängas, blir tydligare då barn, pedagoger och kock är i samma byggnad. Här vill vi hänvisa till Dewey som menar att människan lär genom att se eller att göra, som i uttrycket ”*Den reflekterade erfarenheten*” (Burman 2014, s. 36).

Den ekologiska dimensionen

Vygotskij(2014) belyser att människan lär genom att samspela och imitera med varandra vilket är den proximala utvecklingszonen. Vi ser tydligt att förskollärarnas arbete med den ekologiska dimensionen är till stor del att förskolan går till en återvinningsstation, där barnen får erfarenhet av att återvinna och att det finns en återvinningscentral i mindre skala på förskolorna. Att ta tillvara på material och att återanvända det så kallade skräpet i förskolans skapande verksamhet, lyfter alla förskollärarna att de arbetar med i varierande skala. Ett vanligt uttryck är, ”att det lilla som jag kan göra, det gör jag.” Ärlemalm och Sandberg (2011, ss. 187-200) beskriver att en förståelse för hur människor kan hjälpa och påverkar miljön är en helhet, och att det påverkar förståelsen och respekten för hållbar utveckling. I motsats till det som förskolläraren påtalade om, ”att det lilla som jag kan göra det gör jag”, menar Hedefalk se Lundegård och Wickman (2007) inte räcker till, då förskollärare måste arbeta mer på djupet och låta barn problematisera vad som egentligen sker med materialet som återvunnits, samt att barn får reflektera över vad de lärt sig om det återanvända materialet. Medan Deweys filosofi är i likhet med förskolläraren i sitt sätt att tänka, då ”*learning by doing*” är Deweys filosofi.

Förskollärares arbete med hållbar utveckling

Vygotskij menar att när barn får nya erfarenheter att bygga vidare på, kompletterat med erfarenheter som barnet redan har erfårit är den proximala utvecklingszonen (Vygotskij 2014).

Detta menar vi kommer fram när förskollärarna berättar om sitt arbete med barn, att pedagoger som är intresserade och nyfikna tillsammans med barn, är en viktig del i deras verksamhet. I intervjuerna med förskollärarna är det tydligt att de arbetar med de tre dimensionerna i hållbar utveckling, men i olika stor utsträckning. Den stora gemensamma nämnaren är att den sociala dimensionen med barns inflytande och demokrati i verksamheten är framträdande, och att samtliga har någon typ av återvinning och återanvändning som återspeglar den ekologiska dimensionen. Den ekonomiska dimensionen är den dimensionen som förskollärarna anser att de minst kan påverka på förskolan, vilket gör att de tre dimensionerna blir komplexa. Här ser vi likheter med studien av Borg, Gericke, Höglund och Bergman (2013) där deras resultat visar att det kan vara svårt att få ett övergripande perspektiv med de tre dimensionerna. Även Hedefalk (2014, s.16) redogör i sin avhandling där hon lyfter vikten av att kompromissa mellan de tre dimensionerna. Årlemalm och Sandberg (2011, ss. 187-200) beskriver att barn blir medvetna och visar respekt för naturen om de får uppleva utomhuslek och vistelse i skogen. Vi ser tydligt i studien att de didaktiska frågorna är ständigt närvarande i förskollärarnas arbete om hållbar utveckling, där barns upplevelser av naturen ger insikt om hållbar utveckling. Förskollärarna hävdar att arbetet med hållbar utveckling genomsyrar hela den pedagogiska verksamheten. Någon förskollärare menar att det är viktigt att pedagoger ger barn möjlighet till kunskap, då de första fem-sex åren är viktiga i barns inläring. Detta belyser (Lpfö 98 rev. 2016, ss. 7-11) att förskolan ska ge barn insikt om hållbar utveckling, då det berör barns framtid. Förskollärarna är också tydliga med att det går att göra mer i arbetet med hållbar utveckling och arbetet kan alltid utvecklas.

Vi kan med säkerhet se att samtliga förskollärare egentligen inte ser några svårigheter för att arbeta med hållbar utveckling, då det enligt förskollärarna var upp till pedagogens personliga inställning. Någon förskollärare sa, ”vill man så kan man”, vilket poängteras i Vygotskij teori, att vara en kreativ pedagog med aktiviteter som bygger en framtid och samtidigt gör nutiden föränderlig är av vikt för barns utveckling (Vygotskij 2014). Vad som är svårt med arbetet med hållbar utveckling, är den ekonomiska faktorn som styrs av politiska beslut, det är de intervjuade förskollärarna överens om. Resultatet visar att förskollärarna upplever att de inte kan påverka den ekonomiska faktorn, likt det Hedefalk (2014, s.16) lyfter i sin avhandling, att dimensionerna behöver balanseras vilket inte alltid är genomförbart, utan att någon eller något får kompromissas med. I svaren framkommer det att förskollärarna ser förskolans ekonomiska situation som likhet med den ekonomiska dimensionen. Vilket gör att den ekonomiska dimensionen i vårt resultat, framstår som den dimensionen inom hållbar utveckling som ger flest svårigheter.

I resultatet framgår att det är liknande faktorer som bidrar till hållbar utveckling som hindrar hållbar utveckling. Gemensamt för förskollärarna är att det behövs ett solidariskt ansvar emot varandra och naturen. Viktigt är att uppmärksamma barn om vår påverkan på hållbar utveckling likt SOU (2004:104), som också menar att ett gemensamt ansvar, för solidaritet, för ett rättvist samhälle och en hållbar värld, borde vara i allas intresse. En av de intervjuade förskollärarna jobbar i en kommun som har en gemensam kommunal återanvändningscentral, där de kan hämta material till sin verksamhet. Det framkom i vårt resultat att de förskollärare som arbetar i en kommun där den möjligheten inte finns, är efterfrågad. Förslaget om en återanvändningscentral avvisades av ledningen på grund av att ledningen inte ansåg att centralen skulle vara giftfri. Detta finner vi märkligt, då andra kommuner lyckats genomföra liknande projekt. Även i artikeln av White och Townsend (2008) framgår att ett samarbete med den lokala återvinningsstationen, där barn fick komma till stationen och utforska olika återvinningsmaterial var av givande, för barns kunskaper och är en fördel ekonomiskt för

kommunen och en vinst för miljön att återvinna och återanvända. Artikeln är amerikansk och Amerika har andra bestämmelser än Sverige, och att de svenska återvinningscentralerna inte är möjliga att använda på samma sätt, men att avfärda tanken på att starta upp en återanvändningscentral blir ett nederlag för naturen. Vygotskij (2014) menar att människan är kreativ och framtidsinriktad, som bygger en framtid och gör nutiden föränderlig, vår slutsats blir att kommunerna borde ta del av Vygotskijs teori för att reflektera och utveckla sitt miljöarbete. Pedagogers engagemang kan variera, men förskolan har Lpfö 98 (rev. 2016, s. 7) att arbeta från. Förskolans uppgift är att uppmuntra, diskutera med barn och ge barn en förståelse för vikten av att värna om närmiljön, samt om den globala miljön. Detta står nedskrivet i uppdragen enligt Lpfö 98 rev. 2016, där det även står om barns rättighet till utbildning vilket ger pedagoger skyldighet att genomföra möjligheter till utbildning.

De rätta begreppen

Vygotskij belyser att i den proximala utvecklingszonen sker ett lärande genom att en vuxen, eller ett annat barn med mer erfarenhet och mer kunskap än barnet samspelar i aktiviteter. Det framgår av resultatet att förskollärarna arbetar med hållbar utveckling i deras verksamheter. Tendenser som vi ser i resultatet är att förskollärarna inte prioriterar att benämna de rätta begreppen inom hållbar utveckling, till exempel återvinning och återanvändning. Kahrیمان-Ozturk, Olgan och Gulers (2012) studie visar att vissa ord kan vara svåra att ta in, men att vikten av att använda rätt begrepp, för att få full förståelse är betydelsefullt, och att begreppen behöver läras ut. I motsats till Dewey som lyfter att barns lärande sker när barn är i ett socialt sammanhang, och de räcker att utföra en handling. I resultatet framkom det att förskollärarna inte belyser för barn hur vårt förhållande till vår natur och konsumtion är i Sverige, och kan påverka någon annan eller något annat på jorden. Ett aktivt förhållningssätt till att använda rätt begrepp på förskolan är en slutsats vi kommit fram till, vilket styrks i Lpfö 98 rev. (2016, ss. 7-11) där det framgår att förskolan ska ge barn insikt om hållbar utveckling, då det berör deras framtid. Några av de intervjuade förskollärarna var medvetna om uttrycket ekologiska fotavtryck, men att dess innebörd uppfattas olika för samtliga. Ingen av förskollärarna använde uttrycket i sin verksamhet. Här ser vi att vår frågeställning om hur förskollärare arbetar med att benämna rätt begrepp inom hållbar utveckling kan utvecklas. Kahrیمان-Ozturk, Olgan och Guler (2012) anger vikten av att använda rätt begrepp för att få full förståelse är betydelsefullt.

Sammantaget anser vi att vi har svarat på studiens frågeställningar som är Hur arbetar förskollärare med begreppen inom hållbar utveckling?

Hur arbetar förskollärare med hållbar utveckling med fokus på återvinning och återanvändning till barn i förskolan?

Vi kan med säkerhet säga att alla de intervjuade förskollärarna arbetar medvetet med hållbar utveckling i den vardagliga verksamheten, men i olika utsträckning. Detta beror på olika saker som till exempel, förskollärarnas engagemang, fantasi och tillgången till material. Det framkom i studien att arbetet med hållbar utveckling är en viktig del i den pedagogiska verksamheten för förskollärarna på förskolan. Enligt de intervjuade förskollärarna främjar det barns lärande och utvecklar en kompetens i ämnet hållbar utveckling, redan under de första levnadsåren. Betydelse av att använda de rätta begreppen för barn framkom under intervjuerna, att förskollärarna inte använt sig av i den pedagogiska verksamheten, men att de tog till sig detta i sitt framtida arbete med hållbar utveckling som alla förskollärare lade stor vikt vid. Resultaten visar att de tre dimensionerna är viktiga i arbetet med hållbar utveckling. Avslutningsvis visar resultatet att de intervjuade förskollärarnas svar tyder på att ingen av

dimensionerna kan uteslutas, utan måste vara med, likt det Ärlemalm och Sandberg (2011, ss. 187-200) berättar om hur medvetenheten om miljön påverkar och hjälper miljön. I studien framkom det att förskollärarnas arbete inom hållbar utveckling ska ses som en helhet, för att ge barn förståelse och kunskap om hållbar utveckling.

Metoddiskussion

Vårt syfte med studien var att undersöka förskollärares syn på hållbar utveckling i de tre dimensionerna, samt hur de arbetar med hållbar utveckling, med fokus på återvinning och återanvändning ur ett förskoleperspektiv. För studien valdes ett kvalitativt tillvägagångssätt eftersom som studien skulle undersöka, utifrån frågeställningarna, Hur arbetar förskollärare med begreppen inom hållbar utveckling? Hur arbetar förskollärare med hållbar utveckling med fokus på återvinning och återanvändning till barn i förskolan? Vi valde semistrukturerad intervju, vilket enligt Bryman (2011) ger respondenten tillfälle att själv få utveckla och tänka igenom sina svar. Om vi istället valt att använda oss av enkäter som är en kvantitativ metod, och som går att göra bredare, beroende på hur många respondenter man väljer att kontakta (Trost 2016, s. 18). Då Brymans tankar om att utveckla svaren under intervjun tilltalade oss mer, än att få många svar, passade enkäter inte in i vår studie. Under arbetets gång har vi fått handledning med att framställa intervjufrågor. Vi valde att vara båda två under intervjuerna, för att kunna understödja varandra i följdfrågor och i anteckningar av svar. Vi använde en Ipad under intervjuerna för att spela in samtalen. Kihlström (2014) lyfter vikten av ett inspelat material, för att inget material utelämnas. Tiderna varierade, vilket kan bero på att respondenterna fick frågorna i förväg, och att de spenderade olika mycket tid på att gå igenom frågorna innan intervjun. Här kan vi se att om vi varit ensamma med respondenterna, kanske inte resultatet blivit lika omfattande, då vi båda var delaktiga i intervjuerna. Med facit på hand var frågorna för många, och svaren vi fick besvarades i varandra. Materialet blev omfattande men innehållsrikt, och det blev mycket material som skulle bearbetas och transkriberas. Vår mening från början var att göra en pilotintervju men vi prioriterade bort den i brist på tid. När vi ser tillbaka underskattade vi värdet av en pilotintervju. Om studien skulle göras om, hade fokussamtal varit aktuellt då svaren från våra dimensions kort utmynnade i samtal, snarare än i en intervju, då respondenterna gärna gick igenom korten och uttryckte tydligt att det var bra att vi hade korten som stöd. Vi upplevde att respondenterna tyckte att korten var ett bra underlag till hållbar utveckling, vilket kan ses som ledande i intervjun, men utan korten hade vi fått avsevärt mindre svar om alla dimensionerna i hållbar utveckling. En annan upplevelse är att efter intervjuerna hade vi material som kändes relevant och inspirerande till vår studie.

Didaktiska konsekvenser

Uppdraget i förskolan handlar om att grundlägga det livslånga lärandet hos barnen (Lpfö 98 rev. 2016). Upplevelser utifrån vårt resultat, bakgrunden i vår studie och våra egna erfarenheter av hållbar utveckling, är att arbetet med att återvinna och att återanvända tillsammans med barn på förskolan, är ett arbete som bör prioriteras. De didaktiska konsekvenserna som vi kommit fram till, är att förskollärare bör lägga större vikt vid att benämna de olika begreppen inom hållbar utveckling. Av våra intervjuer har det även framkommit att fortbildning inom ämnet kan utökas, för att säkerställa en giftfri förskola, men också använda så mycket återvinningsmaterial som möjligt. En pedagog på förskolan får ansvar för att ett kontinuerligt arbete ska påbörjas inom hållbar utveckling, för att dokumentera arbetet och senare redovisa i förskolans kvalitetsarbete. Ett nätverk inom området kan också underlätta och stötta pedagogerna i sitt arbete med hållbar utveckling. Huvudmän bör se till att alla kommuner har tillgång till ett återanvändningscenter, då ämnet ligger i tiden. Vi ser ändå att ett arbete kan påbörjas i den lilla skalan som på förskolorna. Pedagogerna kan starta upp en liten intern station i samspel med barngruppen, för att göra barn delaktiga i ett miljöarbete som tidigt formar ett beteende hos barn som ska vara livet ut. I intervjun framkommer positiva effekterna av en återanvändningscentral, av vilket vi drar slutsatsen att en återanvändningscentral i varje kommun borde finnas. Detta kan underlätta arbetet med hållbar utveckling ur de tre dimensionerna i hållbar utveckling.

Vidare forskning

Ett förslag på vidare forskning kring det undersökta området, är en studie där det görs en jämförelse innan och efter en återanvändningscentral införts i kommuner. Hur har arbetet förbättrats med återanvändningsmaterial? Hur resultatet blev innan och efter införandet av återvinningscentralen?

Vi föreslår en kompetensutveckling för pedagoger i förskolan när det gäller hållbar utveckling, för att pedagogerna ska få insikt i de olika begreppen om hållbar utveckling och senare använda begreppen i den pedagogiska verksamheten

REFERENSER

Back, Christina & Berterö, Carina (2015). Interpretativ fenomenologisk analys. *Handbok i kvalitativ analys*. S. 148-161

Bjereld, Ulf, Demker, Marie & Hinnfors, Jonas (2009). *Varför vetenskap?: om vikten av problem och teori i forskningsprocessen*. 3., [omarb.] uppl. Lund: Studentlitteratur

Björklund, Sanne (2014). *Lärande för hållbar utveckling: i förskolan*. 1. uppl. Lund: Studentlitteratur

Borg, C. Gericke, N. Höglund, H-O. och Bergman, E. (2013) Subject- and experience-bound differences in teachers` conceptual understanding of sustainable development. *Environmental Education Research*, volume, 2014 – Issue 4 ss. 1-26.

<http://dx.doi.org/10.1080/13504622.2013.833584> Tillgänglig via Primo

Bryman, Alan (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder*. 2., [rev.] uppl. Malmö: Liber

Burman, Anders (2014). *Pedagogikens idéhistoria: uppfostringsidéer och bildningsideal under 2500 år*. 1. uppl. Lund: Studentlitteratur

Dalen, Monica (2015). *Intervju som metod*. 2., utök. uppl. Malmö: Gleerups utbildning

Davidsson, Birgitta (2014). Self report - att använda skrivna texter som redskap. I Dimenäs, Jörgen (red.). *Lära till lärare: att utveckla läraryrket - vetenskapligt förhållningssätt och vetenskaplig metodik*. 1. uppl. Stockholm: Liber (ss. 70-81)

Dewey, John (1999). *Demokrati och utbildning*. Göteborg: Daidalos

Fejes, Andreas & Thornberg, Robert (red.) (2015). *Handbok i kvalitativ analys*. 2., utök. uppl. Stockholm: Liber

Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning [Elektronisk resurs]. (2002). Stockholm: Vetenskapsrådet

Tillgänglig på Internet: http://www.cm.se/webbshop_vr/pdf/etikreglerhs.pdf

<http://www.sida.se/Svenska/>

Hedefalk, Maria (2014). *Förskola för hållbar utveckling [Elektronisk resurs] : förutsättningar för barns utveckling av handlingskompetens för hållbar utveckling*. Diss. (sammanfattning) Uppsala : Uppsala universitet, 2014 ISBN 978-91-554-8840-6

Hermén, Göran (2011). *God forskningssed*. Stockholm: Vetenskapsrådet Tillgänglig på Internet: <https://publikationer.vr.se/produkt/god-forskningssed>

Hwang, Philip & Nilsson, Björn (2011). *Utvecklingspsykologi*. 3., rev. utg. Stockholm: Natur och kultur

Hägglund, S. & Samuelsson, I. (2009). Early childhood education and learning for sustainable development and citizenship. *International Journal of Early Childhood*, 41(2), 49-63. [doi 10.1007/BF03168878](https://doi.org/10.1007/BF03168878)

Jensen, Mikael & Harvard, Åsa (red.) (2009). *Leka för att lära: utveckling, kognition och kultur*. 1. uppl. Lund: Studentlitteratur

Kahrman-Öztürk, D. Olgan, R. & Güler, T. 2012. Preschool Children's Ideas on Sustainable Development: How Preschool Children Perceive Three Pillars of Sustainability with the Regard to 7R*. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 12(4), pp.2987–2995. ERIC Number: EJ1002994

Karlsson, Rauni (2014). Om att verifiera undersökningsresultat. I Dimenäs, Jörgen (red.). *Lära till lärare: att utveckla läraryrket - vetenskapligt förhållningssätt och vetenskaplig metodik*. 1. uppl. Stockholm: Liber (s. 249)

Kihlström, Sonja (2014). Intervju som redskap. I Dimenäs, Jörgen (red.). *Lära till lärare: att utveckla läraryrket - vetenskapligt förhållningssätt och vetenskaplig metodik*. 1. uppl. Stockholm: Liber (ss, 47-69)

Lantz, Annika (2013). *Intervjumethodik*. 3., [omarb.] uppl. Lund: Studentlitteratur

Lundegård, Iann, Wickman, Per-Olof & Wohlin, Ammi (red.) (2004). *Utomhusdidaktik*. Lund: Studentlitteratur

Löfdahl, Annica, Hjalmarsson, Maria & Franzén, Karin (red.) (2014). *Förskollärarens metod och vetenskapsteori*. 1. uppl. Stockholm: Liber

Norðdahl, K. & Einarsdóttir, J. (2015). Children's views and preferences regarding their outdoor environment. *Journal of Adventure Education & Outdoor Learning*, ss. 152–167. DOI: 10.1080/14729679.2014.896746

Partanen, Petri, Från Vygotskij till lärande samtal, 1. Uppl., Bonnier utbildning, Stockholm, 2007

Skolverket (2016). Läroplan för förskolan Lpfö 98 [Ny, rev. utg.]. Stockholm: Skolverket

Skolverket (2002). Hållbar utveckling i skolan: miljöundervisning och utbildning för hållbar utveckling i svensk skola. Stockholm: Statens skolverk.

SOU 2004:104. Kommittén för utbildning för hållbar utveckling (2004). Att lära för hållbar utveckling. Stockholm: Fritzes offentliga publikationer
<http://www.regeringen.se/contentassets/09ac8f7b0f9d402395ff95af1f6eb7cf/att-lara-for-hallbar-utveckling-sou-2004104> Hämtad [2016-04-14]

Säljö, Roger (2010). *Lärande i praktiken: ett sociokulturellt perspektiv*. 2. uppl. Stockholm: Norstedts

Thurén, T. (2007). *Vetenskapsteori för nybörjare*. Stockholm: Liber

Trost, Jan & Hultåker, Oscar (2016). *Enkätboken*. 5., [moderniserade och rev.] uppl. Lund: Studentlitteratur

Utbildningsdepartementet (2010) Förskola i utveckling: bakgrund till ändringar i förskolans läroplan. (2010). Stockholm: Utbildningsdepartementet
Tillgänglig på Internet: <http://www.regeringen.se/informationsmaterial/2011/01/u10.027/>

Vygotskij, Lev Semenovic (2014). *Mind in society the development of higher psychological processes*. Johannesburg: MTM

White, O. L. & Townsend, J. S. (2008). Materials repurposed. *Science and Children*, 45(9), 36-39. Retrieved from <http://costello.pub.hb.se/login?url=https://search-proquest-com.lib.costello.pub.hb.se/docview/236908628?accountid=9670>

World Commission on Environment and Development (1987). *Our common future [Elektronisk resurs]*. [Nairobi]: [United Nations Environment Programme]

Tillgänglig på Internet: <http://www.eytv4scf.net/wced-ocf.htm>

Ärlemalm-Hagsér, E. & Sandberg, A. (2011). Sustainable development in early childhood education: in-service students' comprehension of the concept. *Environmental Education Research*, 17(2), 187-200 DOI:10.1080/13504622.2010.522704

BILAGOR

Bilaga 1

Missivbrev

Hej!

Vi är två studenter som går sista terminen på förskolläraryrket och skriver nu vårt examensarbete vid Högskolan i Borås. Syftet med studien är att undersöka förskollärares syn på hållbar utveckling utifrån den sociala, ekonomiska och ekologiska dimensionen samt hur de arbetar med hållbar utveckling, med fokus på återvinning och återanvändning, ur ett förskoleperspektiv.

Studien kommer att genomföras med intervjuer. Intervjun kommer att beröra din uppfattning/erfarenhet, hur du belyser och förmedlar hållbar utveckling till barnen i den pedagogiska verksamheten. Intervjun beräknas ta cirka 60 minuter, vi uppskattar om intervjun sker i ostörd miljö, på en tid och plats som du bestämmer. Det går alltid att boka rum på gummifabriken, om du tycker det är intressant så ordnar vi gärna ett rum. Vi kommer att spela in intervjun och skriver sedan ut den i text.

Informationen som du lämnar till oss kommer att behandlas konfidentiellt enligt Vetenskapsrådets fyra grundläggande krav. Redovisningen av resultatet kommer att ske så att ingen individ eller förskola kan identifieras. När examensarbetet är godkänt kommer det att finnas tillgängligt i en databas vid Högskolan i Borås. Inspelningarna och den utskrivna texten kommer att förstöras när examensarbetet är godkänt. Du kommer att få möjlighet att ta del av examensarbetet genom att få en kopia av arbetet.

Deltagandet är helt frivilligt och Du kan när som helst avbryta din medverkan.

Ansvariga för studien är Ulrika Jonasson och Anna-Carin Bergkvist. Vår handledare är Regina Enedahl Universitetsadjunkt vid högskolan i Borås.

Har Du frågor om studien är Du välkommen att höra av dig till någon av oss

Ulrika Jonasson tel.xxxxxxx

xxxxx@hotmail.com

Anna-Carin Bergkvist tel. xxxxxxx

xxxxxvmomail.se

Handledare: Regina Enedahl

regina.enedahl@hb.se

Bilaga 2
Intervjufrågor

Hur länge har du arbetat i förskolans verksamhet?
Vad betyder hållbar utveckling för dig?

Här lägger vi fram en tankekarta i form av kort med påståenden i de olika dimensionerna i hållbar utveckling.

Hur arbetar/kopplar du de olika dimensionerna i verksamheten?

Hur viktigt tycker du att arbetet med återvinning och återanvändning av material är i förskolan?

Förklara varför?

Hur belyser ni för barnen om hur människor påverkar varandra genom att slänga saker som skulle kunna återanvändas?

Är du medveten om de ekologiska fotavtryck?

Om ja!

Hur visar sig det i din didaktiska verksamhet?
om nej?

Hur kan de didaktiska frågorna Var? När? Hur? Och varför? Tillämpas i de pedagogiska miljöarbetet?

Vilka faktorer påverkar det ekologiska fotavtrycket på din förskolan?

Hur upplever du att arbetet med återvinning och återanvändning av material kan genomföras på förskolan?

Vilka faktorer hindrar arbetet med återvinning och återanvändning?

Vilka faktorer bidrar till arbetet med återvinning och återanvändning?

Har ni möjlighet på din förskola att förvara material som skulle gå att återanvända?

Om Ja

Hur?

Om Nej

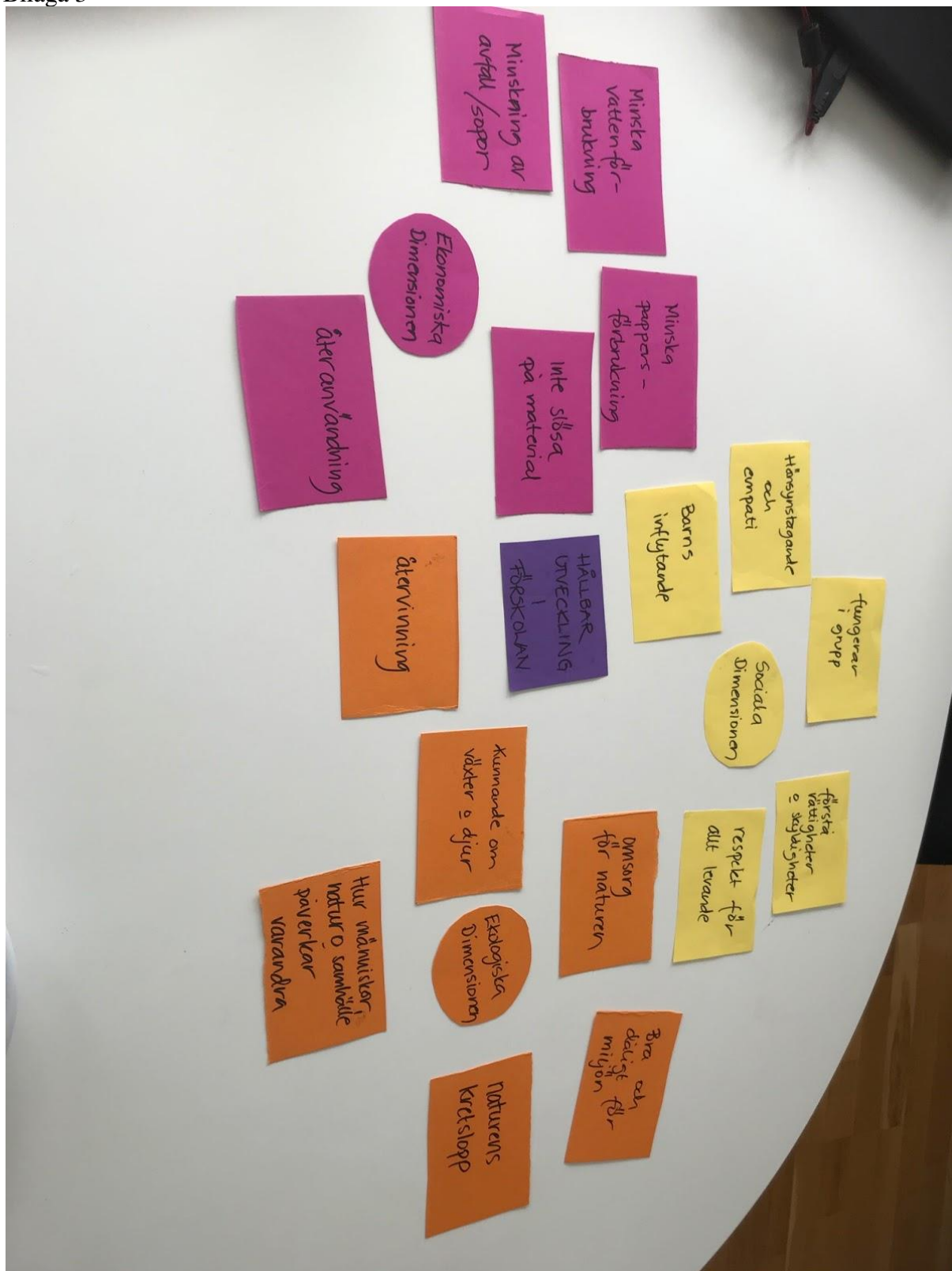
Varför?

Skulle det vara intressant att påbörja ett sådant arbete och hur skulle du vilja genomföra det?

Har du hört talas om miljöcertifieringar i förskolan?

Hur tror du det kan det påverka förskolans verksamhet?

Bilaga 3

Korten är inspirerade av uppsatsen Hållbar utveckling i förskolan – är det viktigt? Erik Lundgren och Sara Linddahl Umeå universitet

HÖGSKOLAN I BORÅS

Besöksadress: Allégatan 1 · Postadress: 501 90 Borås · Tfn: 033-435 40 00 · E-post: registrator@hb.se · Webb: www.hb.se